

**Alt du trenger å vite
om pensjon**

Alexandra Plahte og Hilde Nordstoga

Alt du trenger å vite om pensjon

ÇAPPELEN DAMM AKADEMISK

© CAPPELEN DAMM AS, Oslo, 2021

ISBN 978-82-02-66703-0

1. utgave, 1. opplag 2021

E-utgaven baserer seg på 3. trykte utgave, 978-82-02-64051-4, Cappelen Damm Akademisk 2019

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Cappelen Damm AS er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Illustrasjoner: Carsten Berg Høgenhoff

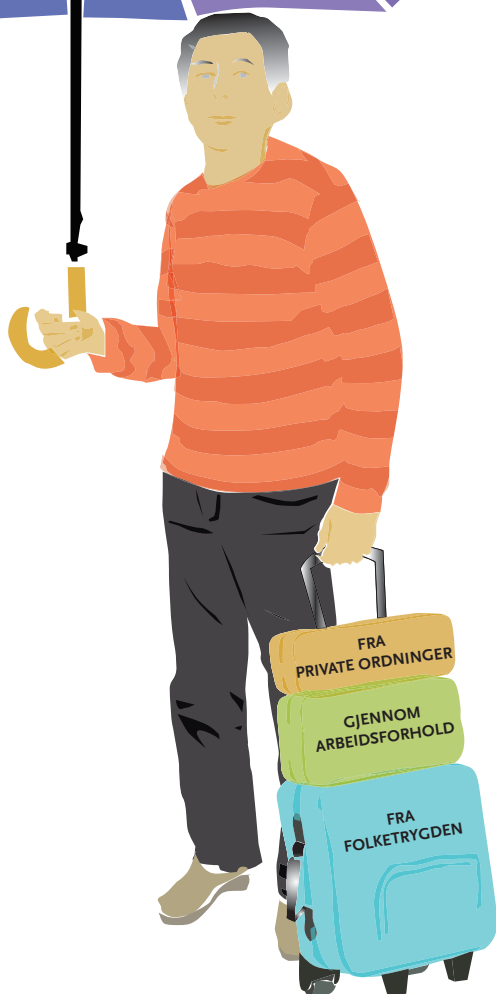
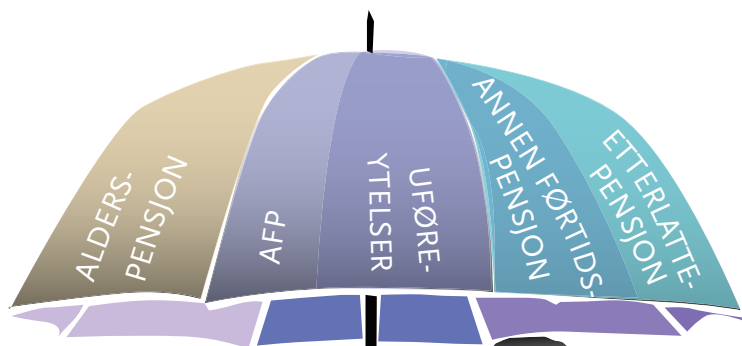
Omslagsdesign: Graham Mansfield

Baksideportrett: Jørg Cordes

Sats: Høgenhoff Media, tidligere utgaver Brødr. Fossum AS

www.cda.no

akademisk@cappelendamm.no

Innholdsoversikt

INNHold	8
INNLEDNING	27
KAPITTEL 1 INNTEKTSSEIKRING OG SPARING	31
KAPITTEL 2 ALDERSPENSJON	37
KAPITTEL 3 AFP – AVTALEFESTET PENSJON	149
KAPITTEL 4 PENSJONSORDNINGER UTENFOR SKATTELOVEN	179
KAPITTEL 5 UFOREYTELSER	201
KAPITTEL 6 ETTERLATTEPENSJON OG LIVSFORSIKRING	236
KAPITTEL 7 LIVSFASEØKONOMI	268
KAPITTEL 8 INDEKS.	283

Innhold

INNLEDNING	27
KAPITTEL 1 INNTEKTSSIKRING OG SPARING	31
1.1. INNLEDNING	31
1.2. TRE HOVEDPILARER	33
1.2.1. Innledning	33
1.2.2. Folketrygden	34
1.2.3. Pensjon og forsikring gjennom arbeidsforhold	35
1.2.4. Individuell sparing og forsikring	36
KAPITTEL 2 ALDERSPENSJON	37
2.1. FOLKETRYGDEN	37
2.1.1. Innledning	37
2.1.1.1. Generelt	37
2.1.1.2. Grunnbeløpet i folketrygden	38
2.1.1.3. Folketrygdens fordelingsprofil	39
2.1.1.4. Samfunnsutvikling og nye utfordringer	40
2.1.1.5. Arbeidet med pensjonsreformen	42
2.1.2. Hovedpunktene i pensjonsreformen	42
2.1.2.1. Bakgrunn og historikk	42
2.1.2.2. Bærekraftig folketrygd	43
2.1.2.3. Ny regulering av løpende alderspensjon	43
2.1.2.4. Levealdersjustering av folketrygdens alderspensjon	44
2.1.2.5. Fleksibel alderspensjon	45
2.1.2.6. Uttak av pensjon uavhengig av fratreden fra stilling	46
2.1.2.7. Nye opptjeningsregler	46

2.1.3. Folketrygdens alderspensjon – opprinnelige opptjeningsregler	47
2.1.3.1. Hvem omfattes av opprinnelige opptjeningsregler?	47
2.1.3.2. Beregning og sammensetning av alderspensjonen	48
2.1.3.2.1. Innledning	48
2.1.3.2.2. Grunnpensjon	48
2.1.3.2.3. Tilleggs pensjon	49
2.1.3.2.3.1. Hovedregler	49
2.1.3.2.3.2. Godskriving av pensjonspoeng for omsorgsarbeid	51
2.1.3.2.3.3. Besteårsregel	52
2.1.3.2.3.4. Hvor finner du oversikt over dine egne pensjonspoeng?	53
2.1.3.2.3.5. Beregning av tilleggspensjon	54
2.1.3.2.4. Pensjonstillegg og minste pensjonsnivå	54
2.1.3.2.4.1. Minste pensjonsnivå	54
2.1.3.2.4.2. Minstepensjonsfellen	55
2.1.3.2.5. Forsørgingstillegg	56
2.1.3.3. Levealdersjustering og fleksibelt uttak av alderspensjon	56
2.1.3.3.1. Innledning	56
2.1.3.3.2. Skjermingstillegg for mottakere av uføretrygd ved overgang til alderspensjon	59
2.1.3.4. Pensjonsgrad	60
2.1.3.4.1. Innledning	60
2.1.3.4.2. Omregning av pensjon ved endring av pensjonsgrad	60
2.1.3.5. Pensjongivende inntekt etter uttak av pensjon	61
2.1.4. Folketrygdens alderspensjon, nye opptjeningsregler	61
2.1.4.1. Hvem omfattes av nye opptjeningsregler?	61
2.1.4.2. Beregning av alderspensjonen (inntektspensjon)	62
2.1.4.2.1. Innledning	62

2.I.4.2.2. Pensjonsopptjening ved pensjonsgivende inntekt	63
2.I.4.2.3. Pensjonsopptjening for særlige grupper	64
2.I.4.2.3.I. Innledning	64
2.I.4.2.3.2. Pensjonsopptjening ved avtjening av førstegangstjeneste	65
2.I.4.2.3.3. Pensjonsopptjening for dagpengemottakere	65
2.I.4.2.3.4. Pensjonsopptjening ved omsorgsarbeid	66
2.I.4.2.4. Garantipensjon	66
2.I.4.3. Levealdersjustering og fleksibelt uttak av inntektpensjonen	67
2.I.4.4. Omregning av pensjon ved endring av pensjonsgrad	68
2.I.4.5. Garanti for opptjente rettigheter pr. 31.12. 2009	69
2.I.5. Felles regler uavhengig av hvilken opptjeningsmodell man tilhører	69
2.I.5.1. Innledning	69
2.I.5.2. Vilkår for uttak av fleksibel alderspensjon før fylte 67 år	70
2.I.5.3. Vurdering av uttakstidspunkt	70
2.I.5.3.1. Innledning	70
2.I.5.3.2. Tidliguttak betyr ikke nødvendigvis lavere totalpensjon	71
2.I.5.3.3 Egen, individuell forventet levealder	71
2.I.5.3.4. Egenandel på sykehjem	72
2.I.5.3.5. Fleksibilitet	72
2.I.5.3.6. Avkastning og regulering	72
2.I.5.3.7. Ekstra «forsikring» for de etterlatte	72
2.I.5.3.8. Skatt	73
2.I.5.4. Helt eller gradert uttak av fleksibel alderspensjon	73
2.I.5.5. Regulering av alderspensjon	74

2.1.5.6. Fleksibel alderspensjon i kombinasjon med andre ytelser	75
2.1.5.6.1. Innledning	75
2.1.5.6.2. Fleksibel alderspensjon og sykepenger	75
2.1.5.6.3. Fleksibel alderspensjon og arbeidsavklaringspenger (AAP)	75
2.1.5.6.4. Fleksibel alderspensjon og delvis uføretrygd	76
2.1.5.6.5. Fleksibel alderspensjon og dagpenger	77
2.1.5.6.6. Fleksibel alderspensjon og offentlig AFP	77
2.1.5.6.7. Fleksibel alderspensjon og AFP privat sektor	78
2.1.5.6.8. Fleksibel alderspensjon og gjenlevendepensjon	78
2.1.6. Tips og kommentarer	79
2.2. TJENESTEPENSJON	81
2.2.1. Innledning	81
2.2.2. Privat sektor	82
2.2.2.1. Tjenestepensjonsordninger i endring	82
2.2.2.2. Obligatorisk tjenestepensjon	83
2.2.2.3. Innskuddspensjon	83
2.2.2.3.1. Innledning	83
2.2.2.3.2. Fordeling av risiko og forutsigbarhet	83
2.2.2.3.3. Vilkår for medlemskap	84
2.2.2.3.4. Vilkår for uttak av alderspensjon	84
2.2.2.3.5. Innskuddssatser i innskuddspensjonsordninger	85
2.2.2.3.6. Innskuddspensjon med individuelt investeringsvalg	88
2.2.2.3.6.1. Innledning	88
2.2.2.3.6.2. Aldersjustert oppstartsprofil	89
2.2.2.3.7. Beregning av årlig innskuddsbasert alderspensjon	91
2.2.2.3.8. Livsløpsbasert og beregnet etter alleårsregel	92
2.2.2.3.9. Innskuddsfritak ved uførhet	92

2.2.2.3.I0. Pensjonskapitalbevis ved fratreden	92
2.2.2.3.II. Arv på innskuddspensjonskapitalen.	93
2.2.2.3.I2 Nye lovregler om egen pensjonskonto vedtatt våren 2019	93
2.2.2.3.I3. Tips og kommentarer	95
2.2.2.4. Ytelsespensjon.	97
2.2.2.4.I. Innledning.	97
2.2.2.4.2. Fordeling av risiko og forutsigbarhet	97
2.2.2.4.3. Villkår for medlemskap	98
2.2.2.4.4. Villkår for uttak av alderspensjon.	98
2.2.2.4.5. Beregning av ytelsesbasert alderspensjon.	98
2.2.2.4.5.I. Beregning av årlig ytelsespensjon	98
2.2.2.4.5.2. Medlemstid	100
2.2.2.4.5.3. Sluttlønnsprinsipp	101
2.2.2.4.6. Regulering av ytelsesbasert pensjon under utbetaling	102
2.2.2.4.7. Fripolise ved utmelding før uttak av pensjon	102
2.2.2.4.7.I. Innledning.	102
2.2.2.4.7.2. Fripoliser med fritt investeringsvalg.	103
2.2.2.4.7.3. Forslag om eventuell kompensasjon for overgang til fritt investeringsvalg	105
2.2.2.4.8. Konsekvenser av overgang fra ytelsespensjon til innskuddspensjon.	106
2.2.2.4.8.I. Innledning	106
2.2.2.4.8.2. Arbeidsgivers endringsadgang/ styringsrett	107
2.2.2.4.8.3. Omdanning til ny tjenestepensjonsordning og lukking	107
2.2.2.4.9. Tips og kommentarer	107
2.2.2.5. Hybrid tjenestepensjon	108
2.2.2.5.I. Innledning	108
2.2.2.5.2. Fordeling av risiko og forutsigbarhet	109
2.2.2.5.3. Villkår for medlemskap	110
2.2.2.5.4. Villkår for uttak av alderspensjon	111

2.2.2.5.5. Innskuddssatser i hybride tjenestepensjonsordninger	III
2.2.2.5.5.1. Innledning	III
2.2.2.5.5.2. Kvinnetillegg	II2
2.2.2.5.5.3. Regulering av hybrid tjeneste- pensjon under opptjening	II3
2.2.2.5.5.4. Hybrid tjenestepensjon med individuell investeringsvalg	II3
2.2.2.5.5.5. Hybrid tjenestepensjon med o-garanti.	II4
2.2.2.5.5.6. Hybrid tjenestepensjon med garantert regulering	II4
2.2.2.5.6. Beregning av årlig hybrid tjenestepensjon .	II4
2.2.2.5.7. Livsløpsbasert og beregnet etter alleårsregel	II5
2.2.2.5.8. Innskuddsfritak ved uførhet.	II5
2.2.2.5.9. Pensjonsbevis ved fratreden.	II6
2.2.2.5.10. Regulering av hybrid tjenestepensjon under utbetaling.	II6
2.2.2.5.11. Arv på pensjonsbeholdning	II6
2.2.2.5.12. Tips og kommentarer	II6
2.2.3. Offentlig tjenestepensjon	II7
2.2.3.1. Offentlig tjenestepensjon i endring	II7
2.2.3.2. Brutto alderspensjon	II9
2.2.3.2.1. Vilkår for medlemskap	II9
2.2.3.2.2. Vilkår for uttak av brutto alderspensjon ...	II9
2.2.3.2.2.1. Årskullene født i 1962 og tidligere. ...	II9
2.2.3.2.2.2. Oppsatt bruttopensjon for årskullene født i 1963 og senere	I20
2.2.3.2.3. Beregning av brutto alderspensjon	I20
2.2.3.2.3.1. Bruttogaranti	I20
2.2.3.2.3.2. Ytelsesnivå	I21
2.2.3.2.3.3 Medlemstid, stillingsstørrelse og pensjonsgrunnlag	I22
2.2.3.2.3.4. Sluttlønnsprinsipp	I22

2.2.3.2.3.5. Levealdersjustering	123
2.2.3.2.3.6. Samordning med alderspensjon fra NAV	124
2.2.3.2.3.7. Samordning med folketrygd etter opprinnelig opptjeningsmodell	126
2.2.3.2.3.8. Samordning med folketrygd etter ny opptjeningsmodell	127
2.2.3.2.3.9. Samordningstillegg.	127
2.2.3.2.3.10 Særlig om samordning ved fratreden etter fylte 67 år	128
2.2.3.2.3.11. Særlig om samordning med AFP i privat sektor	130
2.2.3.2.4. Individuell garanti for årskullene født i 1958 og tidligere	131
2.2.3.2.5. Andel av garantitillegg for årskullene født i 1959–1962	132
2.2.3.2.6. Regulering av alderspensjon under utbetaling.	133
2.2.3.2.7. Oppsatt bruttopensjon ved fratreden.	133
2.2.3.2.8. Brutto alderspensjon og arbeidsinntekt . .	134
2.2.3.2.9. Tips og kommentarer	135
2.2.3.3. Ny offentlig tjenstepensjon – påslagspensjon .	136
2.2.3.3.1. Innledning	136
2.2.3.3.2. Vilkår for medlemskap	136
2.2.3.3.3. Vilkår for uttak av påslagspensjon	137
2.2.3.3.4. Opptjeningssatser i påslagspensjons- ordningen	137
2.2.3.3.5. Alleårsprinsipp.	137
2.2.3.3.6. Nettopensjon uten samordning	138
2.2.3.3.7. Beregning av årlig påslagspensjon.	138
2.2.3.4. Betinget tjenstepensjon.	139
2.2.3.4.1. Innledning	139
2.2.3.4.2. Opptjeningssats for betinget tjenstepensjon	140
2.2.3.4.3. Beregning og uttak av betinget tjenstepensjon	141

2.2.3.4.4. Oppsatt påslagspensjon og betinget tjenestepensjon for tid etter 2019	141
2.2.3.5. Oppsatt bruttopensjon for medlemstid før 2020	142
2.2.3.5.1. Innledning	142
2.2.3.5.2. Beregning av oppsatt bruttopensjon	142
2.2.3.5.3. Levealdersjustering av oppsatt bruttopensjon	142
2.2.3.5.4. Uttak av oppsatt bruttopensjon	142
2.2.3.6. Overgangsregler	143
2.2.3.6.1. Innledning	143
2.2.3.6.2. Tillegg for opptjening før 2011 – årskullene født i 1963–1967	143
2.2.3.6.3. Overgangstillegg i ny offentlig tjenestepensjon	143
2.2.3.6.4. Tips og kommentarer	145
2.3. ALDERSPENSJON FRA PRIVATE ORDNINGER	146
2.3.1. Generelt	146
2.3.2. Boligsparing for Ungdom (BSU)	147
2.3.3. Individuell pensjonsspareavtale (IPS)	147
2.3.4. Aksjesparekonto (ASK)	148
KAPITTEL 3 AFP – AVTALEFESTET PENSJON	149
3.1. INNLEDNING	149
3.2. AFP I FELLESORDNINGEN I PRIVAT SEKTOR	150
3.2.1. Generelt	150
3.2.2. De viktigste individuelle vilkårene i AFP	151
3.2.3. Beregning og sammensetning av AFP	153
3.2.3.1. Innledning	153
3.2.3.2. To-nivå-uttak	154
3.2.3.3. Levealdersjustering av AFP-påslaget	155
3.2.3.4. Beregning av kompensasjonstillegg	156
3.2.4. Nivået på AFP	158
3.2.5. Inntekt etter uttak av AFP	159

3.2.6. Spesielt om arbeidstakere i utlandet.	159
3.2.7. Samordning av offentlig tjenstepensjon med AFP ..	160
3.2.8. Regulering av AFP under utbetaling	160
3.2.9. Finansiering	160
3.2.10. Regnskapsføring av AFP	161
3.2.11. AFP – konsekvenser for alderspensjonen	161
3.2.12. Tips og kommentarer	161
 3.3. UTREDNING AV MULIG NY AFP-ORDNING I PRIVAT SEKTOR	 163
3.3.1. Innledning.	163
3.3.2. Felles mål for en fremtidig AFP	164
3.3.3. Ramme for ny AFP-modell	164
 3.4. AFP I OFFENTLIG SEKTOR	 165
3.4.1. Generelt	165
3.4.2. AFP i offentlig sektor – årskullene født i	
1962 og tidligere	166
3.4.2.1. Innledning	166
3.4.2.2. AFP i perioden 62–65 år.	167
3.4.2.2.1. Vilkår for rett til AFP i perioden	
62–65 år	167
3.4.2.2.2. Beregning og sammensetning av AFP	167
3.4.2.2.2.1. Innledning	167
3.4.2.2.2.2. Begrensning på at AFP maksimalt	
kan utgjøre 70 prosent av tidligere inntekt. ...	168
3.4.2.3. AFP i perioden 65–67 år	170
3.4.2.3.1. Innledning	170
3.4.2.3.2. Vilkår for rett til AFP i perioden	
65–67 år	170
3.4.2.3.3. Beregning og sammensetning av	
tjenstepensjonsberegnet AFP	170
3.4.2.4. Konsekvenser for alderspensjonen	171
3.4.2.5. Inntekt etter uttak av AFP	172
3.4.2.5.1. Innledning	172
3.4.2.5.2. Statlig sektor	172

3.4.2.5.3. Kommunal sektor	173
3.4.2.6. Tips og kommentarer	173
3.4.3. Planlagt fremtidig AFP i offentlig sektor –	
årskullene født i 1963 og senere	175
3.4.3.1. Innledning	175
3.4.2.2. De viktigste individuelle vilkårene for	
rett til ny AFP i offentlig sektor	176
3.4.3.3. Beregning og sammensetning av	
fremtidig AFP i offentlig sektor	176
3.4.3.3.1. Innledning	176
3.4.3.3.2. Overgangstillegg for årskullene 1963–1970	176
3.4.3.4. Regulering av fremtidig AFP under	
utbetaling	177
3.4.3.5. Betinget tjenstepensjon for de som ikke fyller	
vilkårene for ny AFP	177
3.4.3.6. Forbehold hva gjelder endrede	
forutsetninger for AFP	177
3.4.3.7. Tips og kommentarer	177
 KAPITTEL 4 PENSJONSORDNINGER UTENFOR SKATTELOVEN	179
4.1. INNLEDNING	179
4.2. VILKÅR OG RETNINGSLINJER	180
4.3. PRIVAT SEKTOR	181
4.3.1. Førtdispensjon og gavepensjon	181
4.3.1.1. Innledning	181
4.3.1.2. Policy, beregning og sammensetning	
av førtdispensjon	182
4.3.1.3. Gavepensjon og AFP i privat sektor	183
4.3.1.4. Sluttpakke i stedet for gavepensjon?	184
4.3.1.4.1. Innledning	184
4.3.1.4.2. Policy, beregninger og	
sammensetning av sluttpakke	185
4.3.1.4.3. Sluttpakke og omstilling	185
4.3.2. Alderspensjon for lønn over 12 G	186
4.3.2.1. Innledning	186

4.3.2.2. Policy, beregning og sammensetning	187
4.3.3. Pensjonsordninger med garanti om et totalt ytelsesnivå	188
4.4. OFFENTLIG SEKTOR	189
4.4.1. Førtdpensjon og gavepensjon	189
4.4.1.1. Innledning	189
4.4.1.2. Policy, beregning og sammensetning	189
4.4.1.3. Gavepensjon og omstilling	190
4.4.2. Alderspension for lønn over 12 G	191
4.4.2.1. Innledning	191
4.4.2.2. Policy, beregning og sammensetning	191
4.5. FINANSIERING AV FØRTIDSPENSJON, GAVEPENSJON OG PENSJON FOR LØNN OVER 12 G	192
4.5.1. Innledning	192
4.5.2. Forsikret løsning	193
4.5.3. Driftspensjon	194
4.5.3.1. Innledning	194
4.5.3.2. Avløsning av driftspensjon	195
4.5.4. Kompensasjon i form av økt lønn	196
4.6. UFØREPENSJONSDEKNING UTENFOR SKATTELOVEN	197
4.6.1. Innledning	197
4.6.2. Uførepensjonsdekninger for lønn over 12 G	197
4.6.2.1. Forsikret løsning	197
4.6.2.1.1. Innledning	197
4.6.2.1.2. Utbetaling direkte til den ansatte	197
4.6.2.1.3. Utbetaling til bedriften	198
4.6.2.1.4. Uføreforsikring	198
4.6.2.2. Uførepensjon over drift	199
4.6.2.3. Kompensasjon i form av økt lønn	199
4.7. ETTERLATTEDEKNINGER FOR LØNN OVER 12 G	199
KAPITTEL 5 UFØREYTELSER	201
5.1. INNLEDNING	201

5.2. Uføreytelser fra folketrygden	202
5.2.1. Innledning	202
5.2.2. Arbeidsavklaringspenger (AAP)	203
5.2.2.1. Generelt	203
5.2.2.2. Vilkår	203
5.2.2.2.1. Innledning	203
5.2.2.2.2. Nedsatt arbeidsevne	203
5.2.2.2.3. Alder	204
5.2.2.2.4. Forutgående medlemskap i folketrygden og opphold i Norge	204
5.2.2.2.5. Aktivitetskrav	205
5.2.2.2.6. Behov for bistand til å skaffe/ beholde arbeid	205
5.2.2.2.7. Meldeplikt	205
5.2.2.3. Beregning av arbeidsavklaringspenger	206
5.2.2.3.1. Innledning	206
5.2.2.3.2. Minsteytelse	206
5.2.2.3.3. Særlige regler for unge uføre	207
5.2.2.3.4. Barnetillegg og tilleggsstønader	207
5.2.2.4. Arbeidsavklaringspenger og samtidig arbeid	207
5.2.2.5. Reduksjon av arbeidsavklaringspenger på grunn av ytelser fra arbeidsgiver	208
5.2.2.5.1. Innledning	208
5.2.2.5.2. Etterlønn, sluttpakke e.l.	208
5.2.2.5.3. Gavepensjon, førtidspensjon m.m.	209
5.2.2.6. Stønadsperiode	210
5.2.2.7. Skatt	211
5.2.3. Uføretrygd	211
5.2.3.1. Generelt	211
5.2.3.2. Vilkår	211
5.2.3.2.1. Nedsatt inntektsevne p.g.a. sykdom, skade eller lyte	211
5.2.3.2.2. Hensiktsmessig behandling og tiltak.	212
5.2.3.2.3. Alder	212
5.2.3.2.4. Medlemskap i folketrygden	212

5.2.3.3. Beregning og sammensetning av uføretrygden . .	213
5.2.3.3.1 Hovedregel	213
5.2.3.3.2. Avkortning for mindre enn full trygdetid . .	214
5.2.3.3.3. Minsteytelse	214
5.2.3.3.4. Særregler for unge uføre	214
5.2.3.3.5. Barnetillegg	214
5.2.3.4. Fastsetting og endring av uføregrad	215
5.2.3.5. Uføretrygd og arbeidsinntekt	215
5.2.3.6. Skatt	217
5.2.3.7. Avkortning for ytelser fra arbeidsgiver	217
5.2.3.7.1. Gavepensjon/førtidspensjon	217
5.2.3.7.2. Sluttpakke/etterlønn	217
5.2.3.8. Overgang til alderspensjon	217
5.2.3.9. Levealdersjusteringen av alderspensjon til tidligere mottakere av uføretrygd	218
5.2.3.10. Uføretrygd og forholdet til AFP i privat sektor	221
5.2.3.11. Uføretrygd og forholdet til ny offentlig AFP . .	222
5.2.3.12. Tips og kommentarer	222
 5.3. UFOREPENSJON FRA TJENESTEPENSJONSORDNINGER	223
5.3.1. Innledning	223
5.3.2. Privat sektor	224
5.3.2.1. Generelt	224
5.3.2.2. Vilkår	224
5.3.2.2.1. Uføregrad	224
5.3.2.2.2. Ikke krav om varig uførhet	225
5.3.2.2.3. Godkjent helseerklæring eller karenstid? . .	225
5.3.2.3. Beregning av uførepensjonen	225
5.3.2.3.1. Innledning	225
5.3.2.3.2. Barnetillegg	226
5.3.2.3.3. Fradrag for uførepensjon fra tidligere arbeidsforhold	226
5.3.2.3.4. Øvre grense for utbetalt midlertidig uførepensjon i AAP-perioden	227